ಕುವೆಂಪುರವರ 'ಜಲಗಾರ' ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕಾಯಕದ ತತ್ವ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂದೇಶ

ಪ್ರಭುದೇವ ಸಿ.*

DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.19638179

ABSTRACT

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮಹಾನ್ ಚಿಂತಕ ಕುವೆಂಪು ಅವರ "ಜಲಗಾರ" ನಾಟಕವು ಕಾಯಕದ ತತ್ವ, ಮಾನವೀಯ ಮೌಲ್ಯಗಳು ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮಾನತೆಯನ್ನು ಬಲವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಪ್ರಮುಖ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕೃತಿ ಆಗಿದೆ. ಈ ನಾಟಕವು ಶ್ರಮದ ಗೌರವವನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿದು, ದೇವರ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಲ್ಲದೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮನುಷ್ಯನ ದೈನಂದಿನ ಕಾಯಕದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬೇಕೆಂಬ ನೂತನ ಚಿಂತನೆಗೆ ದಾರಿತೋರುತ್ತದೆ. ಜಲಗಾರ ಎಂಬ ಶ್ರಮಿಕನ ಪಾತ್ರದ ಮೂಲಕ ಜಾತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಅನ್ಯಾಯ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಮೌಢ್ಯತೆ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಸಮಾನತೆಗಳನ್ನು ತೀವ್ರವಾಗಿ ಪ್ರಶ್ನಿಸಲಾಗಿದೆ. ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ವಿವಿಧ ಪಾತ್ರಗಳು ಸಮಾಜದ ವಿಭಿನ್ನ ಮನೋಭಾವಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತವೆ. ವಿಶೇಷವಾಗಿ, ದೇವರ ನಿಜಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಶ್ರಮ ಮತ್ತು ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಸಂದೇಶವು ಮಾನವತಾವಾದದ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಬಲಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಅಧ್ಯಯನವು ನಾಟಕದ ವಿಷಯವಸ್ತು, ತಾತ್ವಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂದೇಶಗಳನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ, ಇಂದಿನ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿಯೂ ಅದರ ಪ್ರಸ್ತುತತೆಯನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತದೆ.

KEYWORDS: ಕಾಯಕ, ಜಾತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಮಾನವತೆ, ಧರ್ಮ, ಶ್ರಮ, ಸಾಮಾಜಿಕ ನ್ಯಾಯ.

* **ಡಾ. ಪ್ರಭುದೇವ ಸಿ.,** ಕನ್ನಡ ಭಾಷಾ ವಿಭಾಗ ಪ್ರೆಸಿಡೆನ್ಸಿ ಕಾಲೇಜು (ಸ್ವಾಯತ್ತ), ಕೆಂಪಾಪುರ, ಹೆಬ್ಬಾಳ, ಬೆಂಗಳೂರು.

1. ಪರಿಚಯ

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಮಾನವತಾವಾದ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಜಾಗೃತಿ ಹಾಗೂ ಸಮಾನತೆಯ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೂಲಕ ಜನಮನಗಳಿಗೆ ತಲುಪಿಸಿದ ಪ್ರಮುಖ ಚಿಂತಕರಲ್ಲಿ ಕುವೆಂಪು ಅವರ ಹೆಸರು ಅತ್ಯಂತ ಗೌರವದಿಂದ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅವರು ಕೇವಲ ಕವಿ ಅಥವಾ ನಾಟಕಕಾರ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಸಮಾಜದ ಅಸಮಾನತೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಅವುಗಳಿಗೆ ತಾತ್ವಿಕ ಮತ್ತು ಮಾನವೀಯ ಪರಿಹಾರಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದ ಮಹಾನ್ ಚಿಂತಕರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವ ವಿಶ್ವಮಾನವ ತತ್ವವು ಜಾತಿ, ಧರ್ಮ, ವರ್ಗ ಎಂಬ ಎಲ್ಲಾ ಸೀಮಿತ ಗಡಿಗಳನ್ನು ಮೀರಿ ಮಾನವೀಯ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ "ಜಲಗಾರ" ನಾಟಕವು ಕುವೆಂಪು ಅವರ ಚಿಂತನೆಗಳ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿರುವ ಪ್ರಮುಖ ಸಾಮಾಜಿಕ ನಾಟಕವಾಗಿದೆ. "ಜಲಗಾರ" ನಾಟಕವು ಸಾಮಾನ್ಯ ಶ್ರಮಿಕನ ಜೀವನವನ್ನು ಕೇಂದ್ರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಕಾಯಕದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ದೃಷ್ಟಿಕೋನಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ನಾಟಕವು ಕೇವಲ ಒಂದು ಕಥಾನಕವಾಗಿರದೇ, ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿರುವ ಜಾತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಮೌಢ್ಯತೆ ಮತ್ತು ವರ್ಗಭೇದಗಳ ವಿರುದ್ಧದ ಚಿಂತನೆಯ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವಾಗಿದೆ. ಕುವೆಂಪು ಅವರು ತಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೂಲಕ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಅನ್ಯಾಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿ, ಮಾನವೀಯತೆ ಆಧಾರಿತ ಹೊಸ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ. "ಜಲಗಾರ" ನಾಟಕವು ಈ ಪ್ರಯತ್ನದ ಯಶಸ್ವಿ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡ ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಕಾಲಾನುಗುಣವಾಗಿ ವಿವಿಧ ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತಾ ಬಂದಿದೆ. ಪ್ರಾರಂಭಿಕ ನಾಟಕಗಳು ಪೌರಾಣಿಕ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿದ್ದರೆ, ಆಧುನಿಕ ನಾಟಕಗಳು ಸಮಾಜದ ವಾಸ್ತವಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಕೇಂದ್ರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ರೂಪುಗೊಂಡಿವೆ. ಈ ಪರಿವರ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ಕುವೆಂಪು ಅವರ ನಾಟಕಗಳು ಮಹತ್ವದ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿವೆ. ಅವರು ಪೌರಾಣಿಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಆಧುನಿಕ ದೃಷ್ಟಿಕೋನದೊಂದಿಗೆ ಸಂಯೋಜಿಸಿ, ಹೊಸ ತಾತ್ವಿಕ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ನೀಡುವಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿದ್ದಾರೆ. "ಜಲಗಾರ" ನಾಟಕವು ಈ ರೀತಿಯ ಸೃಜನಶೀಲ ಪರಿವರ್ತನೆಯ ಸ್ಪಷ್ಟ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ. ಈ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಜಲಗಾರ ಎಂಬ ಪಾತ್ರವು ಕೇವಲ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಲ್ಲ, ಅದು ಶ್ರಮಿಕ ವರ್ಗದ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿದೆ. ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪಮಾನ್ಯತೆಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವ ಈ ವರ್ಗದವರ ಬದುಕನ್ನು ಕುವೆಂಪು ಅವರು ಕಾವ್ಯಾತ್ಮಕ ಹಾಗೂ ತಾತ್ವಿಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಜಲಗಾರನ ಪಾತ್ರದ ಮೂಲಕ "ಕಾಯಕವೇ ಪೂಜೆ" ಎಂಬ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಸಾರುವ ಮೂಲಕ ಶ್ರಮದ ಗೌರವವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಭಾರತೀಯ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ದೀರ್ಘಕಾಲದಿಂದಲೂ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರಮದ ಹೀನಗಣನೆಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಬಲವಾದ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯಾಗಿದೆ. ಅದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ, "ಜಲಗಾರ" ನಾಟಕವು ಧಾರ್ಮಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಪುನರ್ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕ್ಕೂ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ದೇವರನ್ನು

ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಹುಡುಕುವ ಮನೋಭಾವವನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿ, ಕಾಯಕದಲ್ಲಿ, ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಮಾನವೀಯತೆಯಲ್ಲಿ ದೇವರ ಅಸ್ತಿತ್ವವಿದೆ ಎಂಬ ಸಂದೇಶವನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಕೋನವು ಧಾರ್ಮಿಕ ಸೌಹಾರ್ದತೆ ಮತ್ತು ಮಾನವತಾವಾದವನ್ನು ಉತ್ತೇಜಿಸುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಚಿಂತನೆಗಳು ಇಂದಿನ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿಯೂ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗಿವೆ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಜಾತಿ ಹಾಗೂ ಧರ್ಮ ಆಧಾರಿತ ಸಂಘರ್ಷಗಳು ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿರುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ. ಇದಲ್ಲದೆ, ಈ ನಾಟಕವು ಸಾಮಾಜಿಕ ಜಾಗೃತಿಯನ್ನು ಮೂಡಿಸುವ ಸಾಧನವಾಗಿಯೂ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತದೆ. ವಿವಿಧ ಪಾತ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ಸಮಾಜದ ವಿಭಿನ್ನ ಮನೋಭಾವಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿ, ಅವುಗಳ ನಡುವಿನ ವೈಷಮ್ಯಗಳನ್ನು ಅನಾವರಣಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರ ಮೂಲಕ ಓದುಗರಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರಲ್ಲಿ ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕ ಚಿಂತನೆಗೆ ಪ್ರೇರಣೆ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ, "ಜಲಗಾರ" ನಾಟಕವು ಕೇವಲ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಕೃತಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಅದು ಸಾಮಾಜಿಕ ಪರಿವರ್ತನೆಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕವಾಗಿರುವ ಚಿಂತನಾ ಗ್ರಂಥವಾಗಿದೆ. ಈ ಅಧ್ಯಯನವು ಈ ನಾಟಕದ ತಾತ್ವಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಂಶಗಳನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವ ಮೂಲಕ ಅದರ ಮಹತ್ವವನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತದೆ.

2. ನಾಟಕದ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಮತ್ತು ರಚನೆ

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ನಾಟಕಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಕುವೆಂಪು ಅವರ ಪಾತ್ರ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿದೆ. ಅವರ ನಾಟಕಗಳು ಪೌರಾಣಿಕ ಕಥಾಸರಣಿಯನ್ನು ಆಧುನಿಕ ಸಾಮಾಜಿಕ ಚಿಂತನೆಯೊಂದಿಗೆ ಸಂಯೋಜಿಸುವ ಮೂಲಕ ಹೊಸ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ದಿಕ್ಕನ್ನು ನೀಡುತ್ತವೆ. "ಜಲಗಾರ" ನಾಟಕವು ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ಕೃತಿ ಆಗಿದ್ದು, ಅದರ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಹಾಗೂ ರಚನೆ ಎರಡೂ ತಾತ್ವಿಕ ಹಾಗೂ ಕಲಾತ್ಮಕ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. "ಜಲಗಾರ" ನಾಟಕದ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಭಾರತೀಯ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ದೀರ್ಘಕಾಲದಿಂದ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಜಾತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಚರಣೆಗಳು ಮತ್ತು ಶ್ರಮದ ಬಗ್ಗೆ ಇರುವ ಮನೋಭಾವಗಳೊಂದಿಗೆ ನೇರವಾಗಿ ಸಂಬಂಧಿಸಿದೆ. ಕುವೆಂಪು ಅವರು ಈ ನಾಟಕದ ಮೂಲಕ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಅಸಮಾನತೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವುದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಅವುಗಳನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ನಾಟಕದ ರೂಪಕಾತ್ಮಕ ಹಿನ್ನೆಲೆ ದೇವಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಅದರ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನವಾಗಿದೆ. ದೇವಸ್ಥಾನವು ಇಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕೇಂದ್ರವಲ್ಲ, ಅದು ಸಾಮಾಜಿಕ ಶ್ರೇಣೀಕರಣ ಮತ್ತು ಅಧಿಕಾರದ ಸಂಕೇತವಾಗಿದೆ. ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೋಗುವವರು ಮತ್ತು ಅದರಿಂದ ಹೊರಗುಳಿಯುವವರು ಎಂಬ ವಿಭಜನೆಯ ಮೂಲಕ ಸಮಾಜದ ವರ್ಗೀಯ ಭೇದಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ನಾಟಕದ ರಚನೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ, "ಜಲಗಾರ" ಬಹಳ ಸರಳವಾದರೂ ಗಂಭೀರವಾದ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಈ ನಾಟಕವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ದೃಶ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತರಿಸುತ್ತದೆ: ಮೊದಲನೆಯದು ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ

ಜನರ ದೃಶ್ಯ, ಮತ್ತು ಎರಡನೆಯದು ದೇವಸ್ಥಾನದಿಂದ ಹಿಂದಿರುಗುವ ಜನರ ದೃಶ್ಯ. ಈ ಎರಡು ದೃಶ್ಯಗಳ ನಡುವೆ ನಡೆಯುವ ಸಂಭಾಷಣೆಗಳು ಮತ್ತು ಘಟನೆಗಳು ನಾಟಕದ ತಾತ್ವಿಕ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಕ್ರಮೇಣ ಅನಾವರಣಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ರಚನಾ ವಿಧಾನವು ಚಕ್ರಾಕಾರದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಆರಂಭ ಮತ್ತು ಅಂತ್ಯದ ನಡುವೆ ಆಳವಾದ ಅರ್ಥಸಂಬಂಧವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತದೆ. ಜನರು ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೋಗುವಾಗ ಅವರ ಮನೋಭಾವಗಳು ಮತ್ತು ನಿರೀಕ್ಷೆಗಳು ಹೇಗಿರುತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಮೊದಲ ದೃಶ್ಯದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅವರು ಹಿಂದಿರುಗುವಾಗ ಅವರಲ್ಲಿರುವ ಮನೋಭಾವದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಮೂಲಭೂತ ಬದಲಾವಣೆ ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಕುವೆಂಪು ಅವರು ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಚರಣೆಗಳಿಂದ ಮಾತ್ರ ಮಾನವನ ಒಳಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಸಂದೇಶವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ನಾಟಕದ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಜಲಗಾರನ ಪಾತ್ರವು ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.ಅವನು ಕೇವಲ ಒಂದು ಪಾತ್ರವಲ್ಲ, ನಾಟಕದ ತಾತ್ವಿಕ ಅಕ್ಷವಾಗಿದೆ. (ಕೇಂದ್ರಬಿಂದು) ಇತರ ಎಲ್ಲಾ ಪಾತ್ರಗಳು ಅವನ ಸುತ್ತಲೂ ಸಂಚರಿಸುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ಅವರೊಂದಿಗೆ ನಡೆಯುವ ಸಂಭಾಷಣೆಗಳ ಮೂಲಕ ನಾಟಕದ ಆಶಯ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಜಲಗಾರನು ಬೀದಿಯನ್ನು ಗುಡಿಸುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ಶ್ರಮಿಕನಾಗಿದ್ದರೂ, ಅವನ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ನಡವಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಆಳವಾದ ತಾತ್ವಿಕ ಚಿಂತನೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಕುವೆಂಪು ಅವರು ಸಾಮಾನ್ಯ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮೂಲಕ ಅಸಾಮಾನ್ಯ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಸಾರುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ನಾಟಕದ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಭಾಷಣೆಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಮಹತ್ವವಿದೆ. ಸಂಭಾಷಣೆಗಳು ಕೇವಲ ಕಥಾನಕವನ್ನು (ಕಥಾವಸ್ತು) ಮುಂದುವರಿಸುವ ಸಾಧನವಾಗಿರದೇ, ತಾತ್ವಿಕ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವ ಪ್ರಮುಖ ಮಾಧ್ಯಮವಾಗಿವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪಾತ್ರವೂ ತನ್ನದೇ ಆದ ದೃಷ್ಟಿಕೋನವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆ– ರೈತ, ಯುವಕರು, ಭಿಕ್ಷುಕ, ಪುರೋಹಿತ ಇವರುಗಳ ಮಾತುಗಳ ಮೂಲಕ ಸಮಾಜದ ವಿವಿಧ ಮನೋಭಾವಗಳು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಸಂಭಾಷಣೆಗಳ ನಡುವೆ ಜಲಗಾರನ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳು ನಾಟಕದ ತಾತ್ವಿಕ ದಿಕ್ಕನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತವೆ. ಭಾಷೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ "ಜಲಗಾರ" ನಾಟಕವು ನಡುಗನ್ನಡ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಕಾವ್ಯಾತ್ಮಕ ಲಯವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಸಂಭಾಷಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಕಾವ್ಯಮಯತೆ ನಾಟಕದ ಭಾವನಾತ್ಮಕ ಗಾಢತೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ, ಕೆಲವು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಡುಗಳ ಬಳಕೆ ನಾಟಕದ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಅದರ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ತಲುಪಿಸುತ್ತದೆ. ಬೆಳಗಿನ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಹಾಡಿನ ಮೂಲಕ ನಾಟಕ ಆರಂಭಗೊಳ್ಳುವುದು ಮತ್ತು ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ತಾತ್ವಿಕ ತಿರುಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದು ನಾಟಕದ ಕಲಾತ್ಮಕ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ಬಲಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ, ನಾಟಕದ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಕೇತಾತ್ಮಕ ಅಂಶಗಳು ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸುತ್ತವೆ. ದೇವಸ್ಥಾನವು ಶ್ರೇಣೀಕೃತ ಸಮಾಜವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದರೆ, ಬೀದಿ ಮತ್ತು ಕಸಗುಡಿಸುವ

ಕ್ರಿಯೆ ಶ್ರಮದ ಗೌರವವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆ. ಜಲಗಾರನ ಪೊರಕೆ (ಕಸಗುಡಿಸುವ ಸಾಧನ) ಕೂಡ ಒಂದು ಸಂಕೇತವಾಗಿದ್ದು, ಅದು ಕಾಯಕವನ್ನು ಪೂಜೆಯ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಕುವೆಂಪು ಅವರು ಸರಳ ಘಟನೆಗಳು ಮತ್ತು ವಸ್ತುಗಳ ಮೂಲಕ ಆಳವಾದ ತಾತ್ವಿಕ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಒಟ್ಟಾರೆ, "ಜಲಗಾರ" ನಾಟಕದ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಮತ್ತು ರಚನೆ ಎರಡೂ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧಿತವಾಗಿದ್ದು, ನಾಟಕದ ತಾತ್ವಿಕ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ತಲುಪಿಸಲು ಸಹಕರಿಸುತ್ತವೆ. ಸರಳ ರಚನೆಯೊಳಗೆ ಗಂಭೀರವಾದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ತಾತ್ವಿಕ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಈ ನಾಟಕವು ಕನ್ನಡ ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ.

3. ಕಾಯಕದ ತತ್ವ ಮತ್ತು ಅದರ ಮಹತ್ವ

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರಮದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ತಾತ್ವಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿದ ಪ್ರಮುಖ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕುವೆಂಪು ಅವರ "ಜಲಗಾರ" ನಾಟಕವು ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಈ ನಾಟಕದ ಕೇಂದ್ರಭಾವನೆ "ಕಾಯಕವೇ ಪೂಜೆ" ಎಂಬ ಮಹತ್ವದ ತತ್ವವಾಗಿದೆ. ಕುವೆಂಪು ಅವರು ಈ ತತ್ವವನ್ನು ಕೇವಲ ಸಿದ್ಧಾಂತವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ; ಅದನ್ನು ಜೀವಂತ ಅನುಭವವಾಗಿ, ವ್ಯಕ್ತಿಯ ದಿನನಿತ್ಯದ ಬದುಕಿನ ಮೂಲಕ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ."ಜಲಗಾರ" ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಶ್ರಮವು ಕೇವಲ ಜೀವನೋಪಾಯದ ಸಾಧನವಲ್ಲ, ಅದು ಆತ್ಮಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರದ ಮಾರ್ಗವೂ ಆಗಿದೆ. ಜಲಗಾರ ಎಂಬ ಪಾತ್ರವು ಬೀದಿಯನ್ನು ಗುಡಿಸುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ಶ್ರಮಿಕನಾದರೂ, ಅವನ ಕಾರ್ಯವು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅವನು ತನ್ನ ಕೆಲಸವನ್ನು ತಳಮಟ್ಟದ ಕೆಲಸವೆಂದು ನೋಡದೇ, ಅದನ್ನು ದೇವರ ಆರಾಧನೆಯಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಕೋನವು ಭಾರತೀಯ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಆಳವಾಗಿ ಬೇರೂರಿರುವ "ಉನ್ನತ–ಕೀಳು" ಎಂಬ ಕಲ್ಪನೆಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಕುವೆಂಪು ಅವರ ಚಿಂತನೆಗಳಲ್ಲಿ "ಕಾಯಕ" ಎಂಬುದು ಶರೀರಶ್ರಮವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸೂಚಿಸುವುದಿಲ್ಲ; ಅದು ನಿಷ್ಠೆ, ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆ ಮತ್ತು ಸಮರ್ಪಣೆಯೊಂದಿಗೆ ಮಾಡುವ ಯಾವುದೇ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಈ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಜಲಗಾರನು ತನ್ನ ಕಾಯಕದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸುವ ಶ್ರದ್ಧೆ, ಅವನ ಆತ್ಮಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಕ್ಕೆ ದಾರಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ "ಕರ್ಮವೇ ಯೋಗ" ಎಂಬ ತತ್ವ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ದೇವರ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಕುರಿತು ಮಹತ್ವದ ಚಿಂತನೆಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದೇವರನ್ನು ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಪೂಜಾ ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಹುಡುಕುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಜಲಗಾರನ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ದೇವರು ಕಾಯಕದಲ್ಲಿಯೇ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾನೆ. ಅವನು ಶ್ರಮಿಕರ ಶ್ರಮದಲ್ಲಿ, ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಮಾನವೀಯತೆಯಲ್ಲಿ ದೇವರನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾನೆ. ಈ ನಿಲುವು ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು ಮೀರಿದ ಮಾನವತಾವಾದದ ದೃಷ್ಟಿಕೋನವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆ. ಕಾಯಕದ ತತ್ವವು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮಾನತೆಯೊಂದಿಗೆ ನೇರವಾಗಿ ಸಂಬಂಧಿಸಿದೆ.ಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಗೌರವ

ನೀಡಿದಾಗ ಮಾತ್ರ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಸಮಾನತೆ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಜಲಗಾರನಂತಹ ಶ್ರಮಿಕನನ್ನು ಸಮಾಜ ತಳಮಟ್ಟದ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿ ನೋಡುವುದು, ಶ್ರಮದ ಅವಮಾನವೇ ಆಗಿದೆ. ಕುವೆಂಪು ಅವರು ಈ ಮನೋಭಾವವನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿ, ಶ್ರಮಿಕರನ್ನು ಸಮಾಜದ ಮೂಲಶಕ್ತಿಯಾಗಿ ಗುರುತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದಲ್ಲದೆ, "ಜಲಗಾರ" ನಾಟಕವು ಶ್ರಮದ ಮೂಲಕ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಗೌರವವನ್ನು ಮರುಸ್ಥಾಪಿಸುತ್ತದೆ. ಜಲಗಾರನು ತನ್ನ ಕೆಲಸದ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಮ್ಮೆ ಹೊಂದಿದ್ದಾನೆ. ಅವನಿಗೆ ದೇವಸ್ಥಾನ ಪ್ರವೇಶವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ಅವನು ತನ್ನ ಕಾಯಕದ ಮೂಲಕ ದೇವರೊಂದಿಗೆ ಸಂಪರ್ಕ ಸಾಧಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದು ಆತ್ಮಗೌರವದ ಸಂಕೇತವಾಗಿದೆ. ಶ್ರಮದ ಮೂಲಕ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಆತ್ಮಸಮ್ಮಾನವನ್ನು (ಆತ್ಮಗೌರವ) ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು ಎಂಬ ಸಂದೇಶ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾಯಕದ ತತ್ವವು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಅರ್ಥವನ್ನೂ ಹೊಂದಿದೆ. ಜಲಗಾರನು ತನ್ನ ಕೆಲಸವನ್ನು ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಮಾಡುವಾಗ, ಅದು ಧ್ಯಾನ ಮತ್ತು ಪೂಜೆಯ ಸಮಾನವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಕೋನವು ಭಾರತೀಯ ತಾತ್ವಿಕ ಪರಂಪರೆಯ "ನಿಷ್ಕಾಮ (ನಿಸ್ವಾರ್ಥತೆ) ಕರ್ಮ" ತತ್ವವನ್ನು ನೆನಪಿಸುತ್ತದೆ.ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದೆ ಮಾಡುವ ಕೆಲಸವೇ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಎಂಬ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಕುವೆಂಪು ತಮ್ಮ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದಲ್ಲದೆ, ಈ ನಾಟಕವು ಶ್ರಮ ಮತ್ತು ಧರ್ಮದ ನಡುವಿನ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಮರುಪರಿಶೀಲಿಸುತ್ತದೆ. ಧರ್ಮವು ಕೇವಲ ಆಚರಣೆಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿರದೆ, ಮಾನವೀಯ ಕರ್ತವ್ಯಗಳ ಪಾಲನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಜಲಗಾರನು ತನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಮೂಲಕ ನಿಜವಾದ ಧರ್ಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗಾಗಿ, "ಜಲಗಾರ" ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕಾಯಕದ ತತ್ವವು ಬಹುಮುಖ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಅದು ಸಾಮಾಜಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ ಹಾಗೂ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಮಟ್ಟಗಳಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಶ್ರಮದ ಗೌರವ, ಆತ್ಮಸಮ್ಮಾನ, ಸಮಾನತೆ ಮತ್ತು ಮಾನವೀಯತೆ– ಈ ಎಲ್ಲಾ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯ ಮೂಲಕ ಸಂಯೋಜಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ನಾಟಕವು ಇಂದಿನ ಯುಗದಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರಮದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ನೆನಪಿಸುವ ಪ್ರಬಲ ಕೃತಿ ಆಗಿದೆ.

4. ಜಾತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಸಮಾನತೆ

ಭಾರತೀಯ ಸಮಾಜದ ಪ್ರಮುಖ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಲ್ಲೊಂದು ಜಾತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಉಂಟಾಗಿರುವ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಸಮಾನತೆ.ಕುವೆಂಪು ಅವರ "ಜಲಗಾರ" ನಾಟಕವು ಈ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ತೀವ್ರವಾಗಿ ಸ್ಪರ್ಶಿಸುವ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕೃತಿಯಾಗಿದೆ. ಈ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಜಾತಿ ಆಧಾರಿತ ವಿಭಜನೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಹಾಗೂ ತೀವ್ರವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಜಲಗಾರ ಸಮಾಜದ ಕೆಳವರ್ಗವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ಪಾತ್ರವಾಗಿದೆ.ಅವನು ತನ್ನ ಶ್ರಮದ ಮೂಲಕ ಬದುಕನ್ನು ಸಾಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ, ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಗೌರವವಿಲ್ಲ. ದೇವಸ್ಥಾನ ಪ್ರವೇಶಕ್ಕೂ ಅವನಿಗೆ ಅವಕಾಶ ನೀಡಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ಜಾತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಕ್ರೂರತೆಯ ಸ್ಪಷ್ಟ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ. ಧರ್ಮದ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ

ಮಾನವನನ್ನು ಮಾನವನಿಂದ ದೂರವಿಡುವ ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕುವೆಂಪು ತೀವ್ರವಾಗಿ ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ದೇವಸ್ಥಾನವು ಶುದ್ಧತೆ ಮತ್ತು ಪವಿತ್ರತೆಯ ಸಂಕೇತವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡರೂ, ಅದರ ಒಳಗೆ ಜಾತಿ ಆಧಾರಿತ ಭೇದ–ಭಾವ ಅಡಕವಾಗಿದೆ. ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೋಗುವವರು ತಮ್ಮನ್ನು ಶ್ರೇಷ್ಠರೆಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ, ಆದರೆ ಜಲಗಾರನಂತಹ ಶ್ರಮಿಕರನ್ನು ಹೀನವಾಗಿ ನೋಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ವೈಪರೀತ್ಯವು ಧಾರ್ಮಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳ ನಿಜಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಜಾತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಉಂಟಾಗುವ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಸಮಾನತೆ ನಾಟಕದ ವಿವಿಧ ಪಾತ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ರೈತ, ಯುವಕರು, ಪುರೋಹಿತರು— ಈ ಎಲ್ಲಾ ಪಾತ್ರಗಳು ವಿಭಿನ್ನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ತರಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತವೆ. ಇವರ ನಡುವೆ ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಸಮಾಜದ ಅಸಮಾನತೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತವೆ.ವಿಶೇಷವಾಗಿ, ಜಲಗಾರನೊಂದಿಗೆ ಇತರರು ನಡೆಸುವ ವರ್ತನೆ ಈ ಅಸಮಾನತೆಯನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಯುವಕರ ಪಾತ್ರವು ವಿಶೇಷ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ. ಅವರು ತಮಗೆ ವಿಚಾರವಂತಿಕೆ ಇದೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿದರೂ, ಅವರ ನಡೆನುಡಿಯಲ್ಲಿ ಮಾನವೀಯತೆ ಕೊರತೆಯಿದೆ. ಅವರು ಭಿಕ್ಷುಕನನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸುವ ಕ್ರೂರತೆ, ಜಾತಿ ಮತ್ತು ವರ್ಗ ಆಧಾರಿತ ಅಹಂಕಾರದ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿದೆ. ಈ ಮೂಲಕ ಕುವೆಂಪು ಅವರು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಕಪಟ ವಿಚಾರವಂತಿಕೆಯನ್ನು ಬಯಲಿಗೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಜಲಗಾರನ ಪಾತ್ರವು ಈ ಅಸಮಾನತೆಯ ನಡುವೆಯೂ ಮಾನವೀಯತೆಯ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿದೆ. ಅವನು ಎಲ್ಲರೊಂದಿಗೆ ಸಮಾನವಾಗಿ ವರ್ತಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನಿಗೆ ಜಾತಿ ಅಥವಾ ವರ್ಗದ ಭೇದವಿಲ್ಲ. ಅವನು ಸೇವೆಯ ಮೂಲಕ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಕೊಡುಗೆ ನೀಡುತ್ತಾನೆ. ಈ ಮೂಲಕ ಕುವೆಂಪು ಅವರು ನಿಜವಾದ ಮಹತ್ವ ಮಾನವೀಯತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದೆ ಎಂಬ ಸಂದೇಶವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ದೇವರ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಮರುಪರಿಗಣಿಸುವ ಮೂಲಕ ಜಾತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ವಿರುದ್ಧದ ಚಿಂತನೆಗೆ ಬಲ ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ದೇವರು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸಮಾನವಾಗಿದ್ದರೆ, ಜಾತಿಯ ಆಧಾರದಲ್ಲಿ ಯಾರನ್ನಾದರೂ ಹೊರಗುಳಿಸುವುದು ಅನ್ಯಾಯವಾಗಿದೆ. ಜಲಗಾರನಿಗೆ ದೇವರು ಶ್ರಮದಲ್ಲಿಯೇ ಕಾಣುತ್ತಾನೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಕೋನವು ಜಾತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಆಧಾರವನ್ನೇ ಕುಸಿತಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ, "ಜಲಗಾರ" ನಾಟಕವು ಸಾಮಾಜಿಕ ನ್ಯಾಯದ ಅಗತ್ಯತೆಯನ್ನು ಒತ್ತಿಹೇಳುತ್ತದೆ. ಜಾತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ನಿರ್ಮೂಲನೆಗಾಗಿ ಕೇವಲ ಕಾನೂನು ಕ್ರಮಗಳು ಸಾಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ; ಮಾನಸಿಕ ಪರಿವರ್ತನೆ ಅಗತ್ಯವಿದೆ. ಕುವೆಂಪು ಅವರು ಈ ನಾಟಕದ ಮೂಲಕ ಜನರಲ್ಲಿ ಚಿಂತನೆ ಮೂಡಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಸಮಾನತೆ ಕೇವಲ ಜಾತಿ ಆಧಾರಿತವಾಗಿರದೆ, ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಂಶಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಜಲಗಾರನಂತಹ ಶ್ರಮಿಕರು ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ದುರ್ಬಲರಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಅವರ ಮೇಲೆ ಶೋಷಣೆ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ನಾಟಕವು ಈ ಶೋಷಣೆಯ ವಿರುದ್ಧದ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯಾಗಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ, "ಜಲಗಾರ" ನಾಟಕವು ಜಾತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಸಮಾನತೆಯನ್ನು

ಕೇವಲ ಚಿತ್ರಿಸುವುದಲ್ಲ, (ವರ್ಣಿಸುವುದು) ಅದನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸುವ ಹಾಗೂ ಪರಿವರ್ತನೆಗೆ ಕರೆ ನೀಡುವ ಕೃತಿಯಾಗಿದೆ.ಮಾನವೀಯತೆ, ಸಮಾನತೆ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯ ಎಂಬ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಉತ್ತೇಜಿಸುವ ಈ ನಾಟಕವು ಇಂದಿನ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿಯೂ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗಿದೆ.

5. ಧಾರ್ಮಿಕ ಚಿಂತನೆ ಮತ್ತು ಮಾನವತಾವಾದ

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಚಿಂತನೆಗೆ ಹೊಸ ಅರ್ಥವನ್ನು ನೀಡಿದ ಪ್ರಮುಖ ಸಾಹಿತ್ಯಕರ್ತರಲ್ಲಿ ಕುವೆಂಪು ಅವರು ಪ್ರಮುಖರು. ಅವರ "ಜಲಗಾರ" ನಾಟಕವು ಧರ್ಮವನ್ನು ಮರುಪರಿಗಣಿಸಿ, ಅದನ್ನು ಮಾನವತಾವಾದದ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಪುನರ್ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕೃತಿ ಆಗಿದೆ. ಈ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮವನ್ನು ಕೇವಲ ಆಚರಣೆಗಳ, ಪೂಜಾ ವಿಧಾನಗಳ ಅಥವಾ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳ ಸೀಮಿತ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಬಂಧಿಸದೆ, ಮಾನವ ಜೀವನದ ಮೌಲ್ಯಗಳೊಂದಿಗೆ ನೇರವಾಗಿ ಸಂಪರ್ಕಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಧರ್ಮವನ್ನು ದೇವಸ್ಥಾನ, ಮೂರ್ತಿಪೂಜೆ, ಹಬ್ಬ-ಹರಿದಿನಗಳೊಂದಿಗೆ ಗುರುತಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ "ಜಲಗಾರ" ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಈ ಪರಂಪರೆಯ ಹಿಂದಿನ ಧಾರ್ಮಿಕ ಚಿಂತನೆಗೆ ಸವಾಲು ಹಾಕಲಾಗಿದೆ. ಜಲಗಾರನ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ದೇವರು ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಲ್ಲ, ಬದಲಾಗಿ ಮಾನವನ ಕಾಯಕದಲ್ಲಿ, ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಮಾನವೀಯತೆಯಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾನೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಕೋನವು ಧರ್ಮದ ಮೂಲ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿಶಾಲಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಶಿವನ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷತೆ ಒಂದು ತಾತ್ವಿಕ ತಿರುವಾಗಿದ್ದು, ದೇವರ ನಿಜಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಪ್ರಮುಖ ಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ. ಶಿವನು ಜಲಗಾರನಿಗೆ ತಾನು ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ ದೇವರಲ್ಲ, ಬದಲಾಗಿ ಶ್ರಮಿಕರ ಕಾಯಕದಲ್ಲಿ, ದೀನ-ದಲಿತರ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ದೇವನೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ಮೂಲಕ ಕುವೆಂಪು ಅವರು ದೇವರ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಾಗೂ ಮಾನವೀಯ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಪುನರ್ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾರೆ.ಈ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಮಾನವತೆಯ ನಡುವಿನ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಮಾನವೀಯ ಮೌಲ್ಯಗಳು—ಪ್ರೀತಿ, ಸಹಾನುಭೂತಿ, ಸಹಕಾರ—ಇವೇ ನಿಜವಾದ ಧರ್ಮವೆಂಬ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಕುವೆಂಪು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಜಲಗಾರನು ತನ್ನ ನಡವಳಿಕೆಯಿಂದಲೇ ಈ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಬಡವರಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ದೀನರ ದುಃಖಕ್ಕೆ ಸ್ಪಂದಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದು ಮಾನವತಾವಾದದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಉದಾಹರಣೆ.ಇದಲ್ಲದೆ, "ಜಲಗಾರ" ನಾಟಕವು ಧಾರ್ಮಿಕ ಮೌಢ್ಯತೆ ಮತ್ತು ಅಂಧನಂಬಿಕೆಗಳ ವಿರುದ್ಧದ ಚಿಂತನೆಗೂ ವೇದಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಜನರು ಧರ್ಮದ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ, ಅವರ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಮಾನವೀಯ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಕೊರತೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ವೈಪರೀತ್ಯವನ್ನು ಕುವೆಂಪು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಧಾರ್ಮಿಕ ಚಿಂತನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಕುವೆಂಪು ಅವರು ಸಮನ್ವಯದ ದೃಷ್ಟಿಕೋನವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ಧರ್ಮವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿರಸ್ಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ; ಬದಲಿಗೆ ಅದರ ಮೂಲಭೂತ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು,

ಅವುಗಳನ್ನು ಮಾನವೀಯ ದೃಷ್ಟಿಕೋನದಿಂದ ಪುನರ್ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಕೋನವು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸೌಹಾರ್ದತೆಯನ್ನು ಉತ್ತೇಜಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ "ದೇವರು ಎಲ್ಲಿದ್ದಾನೆ?" ಎಂಬ ಮೂಲಭೂತ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟ ಉತ್ತರ ನೀಡಲಾಗಿದೆ—ದೇವರು ಮನುಷ್ಯನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಸಂದೇಶವು ಧಾರ್ಮಿಕ ಸೀಮಿತತೆಗಳನ್ನು ಮೀರಿ ಮಾನವತಾವಾದದ ದಾರಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ, "ಜಲಗಾರ" ನಾಟಕವು ಧಾರ್ಮಿಕ ಚಿಂತನೆಗೆ ಹೊಸ ದಿಕ್ಕನ್ನು ನೀಡುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಮಾನವತಾವಾದದ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಬಲಪಡಿಸುವ ಮಹತ್ವದ ಕೃತಿ ಆಗಿದೆ. ಇದು ಇಂದಿನ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗಿದ್ದು, ಧರ್ಮದ ನಿಜಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅರಿಯಲು ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿದೆ.

6. ಪಾತ್ರಗಳ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ

"ಜಲಗಾರ" ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪಾತ್ರಗಳ ವಿನ್ಯಾಸ ಅತ್ಯಂತ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿದ್ದು, ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪಾತ್ರವೂ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಥವಾ ತಾತ್ವಿಕ ಅಂಶವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆ. ಕುವೆಂಪು ಅವರು ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ಕೇವಲ ಕಥಾನಕದ ಭಾಗವಾಗಿ ಬಳಸದೇ, ಅವುಗಳ ಮೂಲಕ ಸಮಾಜದ ವಿವಿಧ ಮುಖಗಳನ್ನು ಅನಾವರಣಗೊಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜಲಗಾರ ನಾಟಕದ ಕೇಂದ್ರ ಪಾತ್ರ ಜಲಗಾರನು ಶ್ರಮಿಕ ವರ್ಗದ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿದೆ. ಅವನು ಬೀದಿಯನ್ನು ಗುಡಿಸುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿದ್ದರೂ, ಅವನ ಒಳಗಿನ ಚಿಂತನೆಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಗಂಭೀರವಾಗಿವೆ. ಜಲಗಾರನು ಕಾಯಕವನ್ನು ಪೂಜೆಯಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನಿಗೆ ಜಾತಿ, ವರ್ಗ, ಧರ್ಮ ಎಂಬ ಭೇದಗಳಿಲ್ಲ. ಅವನು ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಸಮಾನವಾಗಿ ನೋಡುತ್ತಾನೆ. ಈ ಮೂಲಕ ಜಲಗಾರನು ಮಾನವತಾವಾದದ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮುತ್ತಾನೆ. ಶಿವನ ಪಾತ್ರ ನಾಟಕದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಶಿವನ ಪಾತ್ರವು ತಾತ್ವಿಕ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಶಿವನು ಜಲಗಾರನಿಗೆ ದೇವರ ನಿಜಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ಪಾತ್ರವು ದೇವರ ಪರಂಪರೆಯ ಕಲ್ಪನೆಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಹೊಸ ದೃಷ್ಟಿಕೋನವನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಶಿವನು ಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ದೇವನೆಂದು ಹೇಳುವುದರಿಂದ ನಾಟಕದ ಮುಖ್ಯ ಸಂದೇಶ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಯುವಕರು ವಿಚಾರವಂತಿಕೆಯ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಂತೆ ಕಾಣಿಸಿದರೂ, ಅವರ ನಡೆನುಡಿಯಲ್ಲಿ ಮಾನವೀಯತೆ ಕೊರತೆಯಿದೆ. ಅವರು ಭಿಕ್ಷುಕನೊಂದಿಗೆ ವರ್ತಿಸುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅವರ ಅಹಂಕಾರ ಮತ್ತು ಕಪಟತೆ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಪಾತ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ಕುವೆಂಪು ಅವರು ಆಧುನಿಕ ಸಮಾಜದ ಕಪಟ ಬೌದ್ಧಿಕತೆಯನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ಭಿಕ್ಷುಕ (ತಿರುಕ) ಭಿಕ್ಷುಕನು ಸಮಾಜದ ಅತೀ ದುರ್ಬಲ ವರ್ಗವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನ ಮೂಲಕ ಮಾನವೀಯತೆಯ ಕೊರತೆಯನ್ನು ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವನು ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ನಿರೀಕ್ಷಿಸುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿದ್ದರೂ, ಸಮಾಜ ಅವನನ್ನು ನಿರ್ಲಕ್ಷಿಸುತ್ತದೆ. ಜಲಗಾರ ಮಾತ್ರ ಅವನಿಗೆ ಸಹಾನುಭೂತಿ ತೋರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದರಿಂದ ಜಲಗಾರನ ಮಾನವೀಯತೆ ಮತ್ತಷ್ಟು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ರೈತ, ಪುರೋಹಿತ,

ಮಹಿಳೆಯರು ಮತ್ತು ಇತರ ಪಾತ್ರಗಳು ಸಮಾಜದ ವಿವಿಧ ವರ್ಗಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತವೆ. ಇವರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ದೃಷ್ಟಿಕೋನಗಳಿಂದ ಧರ್ಮ, ಕಾಯಕ ಮತ್ತು ಜೀವನದ ಬಗ್ಗೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪಾತ್ರಗಳ ನಡುವಿನ ಸಂಭಾಷಣೆಗಳು ನಾಟಕದ ತಾತ್ವಿಕ ಚರ್ಚೆಯನ್ನು ಗಾಢಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ, "ಜಲಗಾರ" ನಾಟಕದ ಪಾತ್ರಗಳು ಕೇವಲ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಲ್ಲ; ಅವುಗಳು ಸಮಾಜದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಗಳಾಗಿವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪಾತ್ರವೂ ನಾಟಕದ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಬಲಪಡಿಸುವಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವದ ಪಾತ್ರವಹಿಸುತ್ತದೆ.

7. ನಾಟಕದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂದೇಶ

"ಜಲಗಾರ" ನಾಟಕವು ಕೇವಲ ಒಂದು ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಕೃತಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಅದು ಒಂದು ಬಲವಾದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಹೊತ್ತಿರುವ ಚಿಂತನಾ ಕೃತಿ.ಕುವೆಂಪು ಅವರು ಈ ನಾಟಕದ ಮೂಲಕ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಅನ್ಯಾಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿ, ಸಮಾನತೆ ಮತ್ತು ಮಾನವೀಯತೆಯ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಉತ್ತೇಜಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ನಾಟಕದ ಪ್ರಮುಖ ಸಂದೇಶ "ಕಾಯಕವೇ ಪೂಜೆ" ಎಂಬುದು. ಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಗೌರವ ನೀಡಿದಾಗ ಮಾತ್ರ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಸಮಾನತೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಶ್ರಮಿಕರನ್ನು ಹೀನವಾಗಿ ನೋಡುವ ಮನೋಭಾವವನ್ನು ಕುವೆಂಪು ಅವರು ತೀವ್ರವಾಗಿ ವಿರೋಧಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಮುಖ ಸಂದೇಶ ಜಾತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿದೆ. ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಜಲಗಾರನಿಗೆ ದೇವಸ್ಥಾನ ಪ್ರವೇಶವಿಲ್ಲದಿರುವುದು ಜಾತಿ ಆಧಾರಿತ ಭೇದಭಾವವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಮೂಲಕ ಕುವೆಂಪು ಅವರು ಜಾತ್ಯತೀತ ಸಮಾಜದ ಅಗತ್ಯವನ್ನು ಒತ್ತಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಮಾನವೀಯತೆ ಈ ನಾಟಕದ ಮತ್ತೊಂದು ಕೇಂದ್ರಭಾವವಾಗಿದೆ. ಜಲಗಾರನು ತನ್ನ ನಡವಳಿಕೆಯಿಂದ ಮಾನವೀಯ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ದೀನ-ದಲಿತರೊಂದಿಗೆ ಸಹಾನುಭೂತಿ ತೋರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ಮೂಲಕ ಮಾನವೀಯತೆ ಧರ್ಮಕ್ಕಿಂತ ಮೇಲಿನ ಮೌಲ್ಯವೆಂಬ ಸಂದೇಶ ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಧಾರ್ಮಿಕ ಚಿಂತನೆಯ ಪುನರ್ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೂ ಈ ನಾಟಕದ ಪ್ರಮುಖ ಅಂಶವಾಗಿದೆ. ದೇವರನ್ನು ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಹುಡುಕುವುದಕ್ಕಿಂತ, ಮಾನವನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಕಾಯಕದಲ್ಲಿ ಹುಡುಕಬೇಕೆಂಬ ಸಂದೇಶವು ಧರ್ಮದ ನಿಜಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ನಾಟಕವು ಸಾಮಾಜಿಕ ಜಾಗೃತಿಯನ್ನು ಮೂಡಿಸುವಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಓದುಗರಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರಲ್ಲಿ ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕ ಚಿಂತನೆಗೆ ಪ್ರೇರಣೆ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಅಸಮಾನತೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ, ಅವುಗಳನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸುವ ಅಗತ್ಯವನ್ನು ಒತ್ತಿ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ, "ಜಲಗಾರ" ನಾಟಕವು ಆಧುನಿಕ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗಿದ್ದು, ಅದರ ಸಂದೇಶಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಸಮಾನವಾಗಿ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತವೆ. ಶ್ರಮದ ಗೌರವ, ಸಮಾನತೆ, ಮಾನವೀಯತೆ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ಸೌಹಾರ್ದತೆ— ಈ ಎಲ್ಲಾ ಮೌಲ್ಯಗಳು ನ್ಯಾಯಯುತ ಸಮಾಜವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲು ಅತ್ಯಗತ್ಯ. ಹೀಗಾಗಿ, "ಜಲಗಾರ" ನಾಟಕವು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಸಕಾರಾತ್ಮಕ ಬದಲಾವಣೆಗೆ ಪ್ರೇರಣೆ ನೀಡುವ ಶಕ್ತಿಯುತ ಕೃತಿ ಆಗಿದೆ.

8. ಸಮಾರೋಪ

ಕುವೆಂಪು ಅವರ "ಜಲಗಾರ" ನಾಟಕವು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಒಂದು ನಾಟಕೀಯ ಕೃತಿಯಾಗಿ ಉಳಿಯದೇ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ತಾತ್ವಿಕ ಚಿಂತನೆಯ ಪ್ರಮುಖ ದಿಕ್ಕನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಮಹತ್ವದ ಗ್ರಂಥವಾಗಿದೆ. ಈ ನಾಟಕದ ಮೂಲಕ ಕುವೆಂಪು ಅವರು ಕಾಯಕದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದು, ಶ್ರಮವೇ ನಿಜವಾದ ಪೂಜೆ ಎಂಬ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಸಾರುತ್ತಾರೆ. ಜಲಗಾರನಂತಹ ಸಾಮಾನ್ಯ ಶ್ರಮಿಕನ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಕೇಂದ್ರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪಮಾನ್ಯತೆಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವ ವರ್ಗಗಳಿಗೂ ಆತ್ಮಗೌರವ ಮತ್ತು ಮಾನವೀಯ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ನೀಡುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.ಎಂಬುದು ಈ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವಂತೆ, "ಜಲಗಾರ" ನಾಟಕವು ಜಾತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಕ್ರೂರತೆಯನ್ನು ಬಯಲಿಗೆಳೆಯುವುದರ ಜೊತೆಗೆ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಮೌಢ್ಯತೆ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಸಮಾನತೆಗಳನ್ನು ತೀವ್ರವಾಗಿ ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ದೇವಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕೇಂದ್ರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ನಡೆಯುವ ಘಟನೆಗಳ ಮೂಲಕ ಧರ್ಮದ ಸೀಮಿತ ಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿ, ದೇವರ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಮಾನವೀಯತೆ ಮತ್ತು ಕಾಯಕದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ನೂತನ ದೃಷ್ಟಿಕೋನವನ್ನು ಕುವೆಂಪು ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಇದಲ್ಲದೆ, ನಾಟಕದ ಪಾತ್ರಗಳು ಸಮಾಜದ ವಿವಿಧ ವರ್ಗಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತಾ, ಮಾನವೀಯ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಕೊರತೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತವೆ. ಜಲಗಾರನ ಮೂಲಕ ಮಾನವತಾವಾದದ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಬಲಪಡಿಸಿ, ಸಮಾನತೆ ಮತ್ತು ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡ ಸಮಾಜ ನಿರ್ಮಾಣದ ಅಗತ್ಯವನ್ನು ಒತ್ತಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇಂದಿನ ಕಾಲಘಟ್ಟದಲ್ಲಿಯೂ "ಜಲಗಾರ" ನಾಟಕದ ಸಂದೇಶಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗಿವೆ. ಜಾತಿ, ವರ್ಗ ಮತ್ತು ಧರ್ಮ ಆಧಾರಿತ ವಿಭಜನೆಗಳು ಇನ್ನೂ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ, ಈ ನಾಟಕವು ಸಮಾನತೆ, ಸಹಾನುಭೂತಿ ಮತ್ತು ಶ್ರಮದ ಗೌರವವನ್ನು ನೆನಪಿಸುವ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕವಾಗಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ, "ಜಲಗಾರ" ನಾಟಕವು ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಂಗಳವನ್ನು ಮೀರಿ, ಮಾನವ ಜೀವನದ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಪುನರ್ಪರಿಶೀಲಿಸಲು ಪ್ರೇರೇಪಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯುತ ಕೃತಿ ಆಗಿದ್ದು, ಸಮಾಜದ ಸಕಾರಾತ್ಮಕ ಪರಿವರ್ತನೆಗೆ ದಾರಿದೀಪವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪರಾಮರ್ಶನ ಗ್ರಂಥಗಳು:

1. ಚಕ್ಕರೆ ಶಿವಶಂಕರ್ (ಸಂಪಾದಕರು), (2004), ಸಹ್ಯಾದ್ರಿಯ ಸೂರ್ಯ, ಬೆಂಗಳೂರು: ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು.
2. ಕುವೆಂಪು (ಮತ್ತು ಕೆ.ಸಿ. ಶಿವಾರೆಡ್ಡಿ – ಸಂಪಾದಕರು), (2004), ಕುವೆಂಪು ಸಮಗ್ರ ನಾಟಕ, ಹಂಪಿ: ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ.
3. ರವಿಶಂಕರ ಎ.ಕೆ. ಮತ್ತು ಅನಿತ ಕೆ.ವಿ. (ಸಂಪಾದಕರು), (2019), ಬೇರು ತೇರು, ಧಾರವಾಡ: ಸಾಧನ ಕೇರಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನ.
4. ಸುಜಾತ ಲಕ್ಷ್ಮೀಪುರ, (2021), ವಿಚಾರವಾದಿ ಕುವೆಂಪು, ಬೆಂಗಳೂರು: ಸಿವಿಜಿ ಪಬ್ಲಿಕೇಷನ್ಸ್.
5. ಶಿವರುದ್ರಪ್ಪ ಜಿ.ಎಸ್. (ಸಂಪಾದಕರು), (2003), ಶ್ರೀ ಕುವೆಂಪು, ಬೆಂಗಳೂರು: ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ.
6. ತೇಜಾವತಿ ಕೆ. (2025). ಕುವೆಂಪುರವರ ಜಲಗಾರ ನಾಟಕ . ಅಕ್ಷರಸೂರ್ಯ (AKSHA–RASURYA), 5(06), 83 to 91. https://aksharasurya.com/index.php/latest/article/view/1096
7. ನಾಗೇಶ ಬಿ (2024). ಜಲಗಾರ ನಾಟಕ ಮತ್ತು ವಚನಕಾರರ ಕಾಯಕ ತತ್ವ. International Journal of Kannada Research; 10(2): 118–122. https://doi.org/10.22271/24545813.2024.v10.i2b.975